

ETNO-KÜLTÜREL FARKLILIKLAR VE SUÇ DAVRANIŞI

İkbal Vurucu ¹

¹ORCID ID: orcid.org/0000-0001-9680-2320

ÖZ

Suç insanlık tarihi kadar eski bir kavramdır. Suçun sonuçları bireysel ve toplumsal hayat üzerinde yarattığı etki itibarıyla çok boyutlu karmaşık bir olgudur. Bu sebeple suçla mücadelede hem kamu hem de özel güvenlik birimlerine çok önemli görevler düşmektedir. Bu nedenle suçla ilgili ihtiyaç duyulabilecek kuramsal ve pratik bilgi tarihsel ve sosyolojik bir perspektifle ele alınmalıdır. Birey ve toplum hayatının düzenlenmesini sağlayan kanunların hazırlanmasında ana kaynaklar içerisinde sosyal normlar, değerler, örf, adetler, gelenek, görenek ve töre gibi kültürel kurumlar önemli bir yer tutar. Suç olgusunun anlam kazandığı bu kültürel zeminde ortaya konulan uyuma bağlı olarak yani bireyin bu ortama sağladığı uyum oranında bir düzen ve kaos ortaya çıkar. Kültürel farklılıkların suç ile ilişkisi bu bağlamda düşünülmelidir. Kültür bireyi bütün boyutlarıyla kapsar ve yaşamını bir harita işlevi ile kolaylaştırır. Her kültür birbirinden farklıdır ve birbiri ile ilişkiye girse de son kertede birey “birden çok kültüre” değil “bir kültüre” uyar. Bu makalede etnik, dini ve kültürel farklılıkların suç eyleminin ortaya çıkışındaki etkisine değinilecektir. Literatür taraması yönteminin kullanıldığı çalışmada “Bir toplumdaki etno-kültürel ve dini farklılıklar suç davranışının kaynağı olarak görülebilir mi?” sorusunun cevabı aranacaktır.

Anahtar Kelimeler: Suç, Göç, Türdeşlik, Farklılık, Çatışma

Atıf için:

Vurucu, İ. (2020). Etno-kültürel farklılıklar ve suç davranışı. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 9(25), 482-507.

¹ Öğretim Görevlisi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli, Türkiye

E-posta: cgonullu@mehmetakif.edu.tr

ETNO-CULTURAL DIFFERENCES AND CRIME BEHAVIOR

ABSTRACT

The changing management approach has modified the understanding that the activities to be carried out in the public interest will only be carried out by the state. In addition to state institutions and bodies, non-governmental organizations have started to make efforts in the services to be made to the society and these efforts have started to diversify and increase gradually. Sometimes the activities carried out by the state bodies alone can be carried out some times with the partnerships of voluntary organizations such as non-governmental organizations. In this study, non-governmental organizations and local administrations operating in Burdur Province were examined within the framework of governance understanding. The right-based, solidarity-based and similar associations, foundations and unions serving in Burdur have been analyzed. At the same time, the capacities of Civil Society Organizations to cooperate with each other were also examined. The barriers or opportunities that emerged to establish these collaborations have been identified. It has been researched how both local governments and non-governmental organizations evaluate and interpret the process. The study is a qualitative study. In-depth interviews were conducted with representatives of both the local government and non-governmental organizations to collect the data. Content analysis was used to analyze the data. Non-governmental organizations are not willing to share the powers of local government representatives and concerns of local government representatives that non-governmental organizations are out of their founding goals is one of the remarkable findings of the study.

Keywords: *Crime, Migration, Homogeneity, Difference, Conflict*

GİRİŞ

Suç insanlık tarihi kadar eski bir kavramdır. Suç davranışının sonuçları bireysel ve toplumsal hayat üzerinde yarattığı etki itibarıyla çok boyutlu karmaşık bir olgudur. Bu nedenle suçla ilgili ihtiyaç duyulabilecek kuramsal ve pratik bilgi tarihsel ve sosyolojik bir perspektifle ele alındığında etkili sonuçlar doğurabilecektir. Birey ve toplum hayatının düzenlenmesini sağlayan kanunların hazırlanmasında ana kaynaklar içerisinde sosyal normlar, değerler, örf, adetler, gelenek, görenek ve töre gibi kültürel kurumlar önemli bir yer tutar. Suç olgusunun anlam kazandığı bu kültürel zeminde ortaya konulan uyuma bağlı olarak yani bireyin bu ortama sağladığı uyum oranında bir düzen ve kaos ortaya çıkar. Kültürel farklılıkların suç ile ilişkisi bu bağlamda düşünülmelidir. Kültür bireyi bütün boyutlarıyla kapsar ve yaşamını bir harita işlevi ile kolaylaştırır. Her kültür birbirinden farklıdır ve birbiri ile ilişkiye girse de son kertede birey “birden çok kültüre” değil “bir kültüre” uyar (Vurucu, 2015, s.29-50).

Modern dönemlerin önemli belirleyicilerinden biri olan göç, küreselleşme süreci ile birlikte nitelikte ve yoğunlukta önemli bir aşamaya gelmiştir. Deprem, sel, kuraklık gibi doğal sebeplerin yanında savaşlar, ekonomik kıtlık ve imkânlar, eğitim gibi beşerî unsurların her biri göç nedenidir. Göçler bir toplumun çok kültürlü ve çoğulcu bir yapıya evrilmesinde de başat bir özelliğe sahiptir. Göç edilmiş mekânla içine girdiği yeni ortam arasında bir bağdaşıklık görülmez. Toplumdaki bireylerin normal dışı davranışlar içinde olmalarında kırdan kente göçün ve başka bir kültürel ortama geçişin rolü belirgindir (Unat, 2017, s.-43).

Suç ve göç konusuna odaklanan literatür gözden geçirildiğinde, araştırma bulgularının farklı sonuçlar ortaya koyduğu gözlemlenmektedir. Bazı araştırmalar, göç ve suç arasında pozitif bir ilişkiyi doğrulayan sonuçlar saptarken kimi araştırmalar da bu tür bir ilişkinin aksine sonuçlar ortaya koyduğu tespit edilmiştir (Kızmaz, 2018a, s. 562-599). Fakat bütün bu araştırmaların yanında dikkat çeken bir nokta ise olgudan ziyade algıdan hareketle göçmen ve suç arasında bir ilişkinin kurulmakta oluşudur. Bilimsel araştırmalardan bağımsız olarak Türkiye’de dahil pek çok ülkede göçmenler arasında suç işleme oranlarının yüksek olduğu yönünde bir inanç yaygın olarak paylaşılmaktadır. Yani göçmenlerin kriminal eğilime sahip olduğu yönündeki algı, ön yargı olarak toplumun tutum ve tavrını yönlendirmektedir.

Bu makalede etnik, dini ve kültürel farklılıkların suç eyleminin ortaya çıkışındaki etkisine değinilecektir. Literatür taraması yönteminin kullanıldığı çalışmada “Bir toplumdaki etno-kültürel ve dini farklılıklar suç davranışının kaynağı olarak görülebilir mi?” sorusunun cevabı aranacaktır.

SUÇ VE SAPMA TANIMI

Suç olgusunun sağlıklı bir şekilde analiz edilebilmesi için bazı kavramsal araçların arasındaki farklılıkların, benzerliklerin ve sınırlarının iyi çizilmesi gereklidir. Bunlardan iki kavram “suç ve sapma” öne çıkmaktadır. Suç biliminin temel ilgi alanını oluşturan iki olgu olan suç ve sapma birbirleriyle ilişkili olduğu kadar esasen birbirlerinden farklı kavramlardır da. Bu iki kavramın düzenlediği sosyal alan ortaklık gösterirken dayandığı ve anlam dünyalarını belirleyen zemin ise farklıdır. Bu bağlamda suç, hukuki bir kavram olarak kanunlarda açık bir şekilde yasaklanan ve sonucunda cezalandırılan eylemdir. Sapma ise değerler ve normlar dünyasına aittir ve toplumsal normlar ve değerler bağlamında “kabul edilebilirlik sınırları” dışına taşan her türlü davranış olarak tanımlanır. Bu kavram araçları bağlamında türdeşlik, yani aynı anlam dünyasını ve normları paylaşmak önem taşımaktadır. Sapma suça benzer fakat suç gibi caza adalet sisteminin alanına girmez. Sapma, toplumsal norm ihlalidir. Bir eylemin suç olup olmadığını anlamak için başta ceza kanunları tarafından yani hukuk sistemi tarafından yasaklanmış olması gerekmektedir. Oysa sapma için bir davranışın sosyal normlar ve değerlerle ne ölçüde uyumlu olduğuna bakmak gerekmektedir. Yaygın bir önerme ile her suç bir sapma ama her sapma da bir suç değildir, önermesi doğru değildir. Örneğin park edilmez levhasının bulunduğu bir caddeye park etmek bir trafik suçu teşkil ederken bu davranışın herhangi bir şekilde toplumsal normlarla veya doğal hukukla doğrudan bir ilişkisi yoktur (Dolu, 2012, s.35-36; İçli, 200, s.21-44).

SUÇ AÇIKLAMA MODELLERİ

Suç insanlıkla özdeş bir davranış formudur. Bireysel ve toplumsal boyutları söz konusudur. Ayrıca suç görülen davranış her toplumda değişebildiği için görecedir. Avrupa merkezli olarak suçun nedenlerini açıklayan görüşler tarihsel olarak dört döneme ayrılmakta ve tasniflenmektedir. Birinci dönem suçluluğun demonojik ya da tabiat üstü açıklamaları, ilk çağlardan 18. yüzyıla kadar hâkim düşünceydi. Realitenin izahında teolojik izahlar hakimdi ve suçlu, kötü ruhlar tarafından delirtilmiş ya da başka dünyadan güçler tarafından lanetlenmiş günahkâr olarak görülüyordu (Korkmaz-Kocadaş, 2015, s. 95). İkinci dönem Klasik okul olarak adlandırılan Aydınlanma Çağı dönemidir ki bu dönemin özelliği suçun Aydınlanma dönemine bağlı olarak bireyci ve akılcılık eksenli bir bakış açısıyla ele almasıdır. Bu dönemin başlangıcı suç davranışının toplumcu izahlardan uzaklaşarak insanın kendi iradesinin bir sonucu görülmeye başlanmasıyla. 1789 Fransız ihtilalinden önceki hukuk sistemine ve ceza adaletine bir tepki olarak doğmuştur ki bu döneme kadar Avrupa’da gerçek bir ceza adaleti yoktu. Bu dönemde kiliseye, krallığa ve devlete karşı suçlar vardı. Yazılı bir ceza kanunu yoktu ve suçlulara veri-

lecek cezaların miktarı belirlenmiş değildi. Klasik ekol temel olarak bireylerin kendi faaliyetlerinin sonuçlarını tarttıktan sonra suç işledikleri varsayımına dayanmaktadır. Aynen diğer insan davranışları gibi suç teşkil eden davranışların da bireylerin özgür iradeleriyle verdikleri rasyonel kararlar neticesinde ortaya çıktığını savunur (Dolu, 2009, s. 90-120; İçli, 2007, s. 63). 19. Yüzyılda hakim olan Neo-klasik ekol ise sosyoloji ve psikoloji bilimlerinin etkisi altında şekillenmiş; odak noktası suç davranışından çok suçlu birey olmuştur. Bu ekol, Klasiklerin koydukları cezaları fazla sert bulmuşlardır. Klasik ekolle aynı temele özgür irade temeline dayanır. Günümüzde de modern yasalar Neo-klasiklerin özgür irade felsefesine dayanır (İçli, 2007, s. 66; Burkay, 2008, s. 5). Pozitivist okul ise, bilimsel araştırma yöntem ve tekniklerini kullanarak suç olgusunu araştıran yaklaşımlar dönemidir. Pozitivist Okul, suçu determinist birtakım faktörlere bağlamıştır. Buna göre suç, bireyin tamamen özgür iradesi dışında kalan birtakım biyolojik, psikolojik ve sosyolojik faktörlerin bir neticesi olarak ortaya çıkmaktadır. Başka bir ifade ile bu ekol, bireylerin suç işlemeyi rasyonel olarak seçtiklerini iddia eden klasik ekolün aksine pozitivistler suçlu davranışın biyolojik, psikolojik ve sosyal faktörlerin bir sonucu olarak ortaya çıktığını savunurlar (İçli, 2007, s. 66-70). Pozitif yaklaşımların alternatifi olmayan ama bu bilimsel çalışmaları ve hukuk sisteminin yöntemini sorgulayan Eleştirel perspektif ise suçu, iktidar ve güç ilişkisi ile çatışma ekseninde ele alarak devlet aygıtının sisteme hâkim sınıfları korumak üzere inşa edilmiş kurumlar olduklarını savunan perspektiftir.

Gerilim/Anomi ve Kültürel Temelli Kuramlar

Anomi ve gerilim teorileri “insanın doğası” yaklaşımından hareket eder. İnsan dünyaya gelirken iyi mizaçta ve huyda doğar; normal şartlarda toplumsal normlara ve kurallara uyum gösterir. Oysa Durkheim’e göre insanın doymak bilmeyen arzuları ve ihtiyaçları vardır. İnsanoğlunun bu arzu, iştah ve dürtülerinin harici bir mekanizma veya sistem tarafından kontrol altına alınmadığında arzu ve isteklerini tatmin edebilmek için meşru olmayan yol ve yöntemlere başvurabileceğini ifade etmiştir. Durkheim de anomi kavramını bu çerçevede ortaya çıkarır. Anomi normsuzluk, kuralsızlık anlamlarına gelir. Durkheim’in yaklaşımında suç sosyal yapının içinde olumlu bir işlev üstlenmektedir. Bu davranışın patolojik bir konuma gelmesinin koşullarını ise Durkheim; anominin toplumunun düzenini bozacak düzeyde artışına ve sıklaşmasına bağlar. Toplumda suç, norm ve değerlerin faydalarının anlaşılmasında etkili olmaktadır. Ayrıca toplumsal değişimin de kaynakları arasındadır. Bu noktada düzen hem sosyolojik hem de siyasal teorinin ana konuları arasında yer alır. Düzen toplumun ana formudur ve varlık koşulu da toplumun norm ve değerlerine uyulmasına bağlıdır. Sapma ve suç da bu kurallara,

norm ve değerlere uyumsuzluk ile görülür. Bu yüzden, Durkheim'a göre, bireyin istekleri ile toplumun düzen ve kontrol ihtiyaçları arasında temel bir çatışma veya gerilim her zaman var olacaktır (Slattery, 2012, s. 34-35).

Gerilim teorilerinin kurucularından Robert K. Merton (1910–2003), kuramını geliştirdiği yıllarda Amerika toplumunda, alt sınıf ve azınlıklar içerisinde, iyi bir eğitim ve iyi bir işe sahip olma oranının daha düşük olduğunu gözlemlemiş ve dolayısıyla alt sınıfa mensup olan bireylerin, meşru amaçlara yasal yollardan ulaşma imkânlarının da sınırlı veya engellenmiş olduğunu ileri sürmüştür (Kızmaz, 2018a, s. 568). Durkheim'den aldığı "Anomi" kavramını bir değişken olarak kullanan Merton'a göre, anomi kültürel amaçlar ve bu amaçlara ulaşmayı sağlayacak kurumsal araçlar arasındaki kopukluğun bir sonucudur. Kurumsallaşmış araç dolgun ücretli bir iş olabilir. Merton, toplum barındırdığı kültürel hedeflerin edinilmesi için kurumlaşmış araçları sağladığında anomi var olmaz. Burada arzulanan amaçları sağlamak için sahip olduğumuz yasal araçların kullanıldığı bir uyumluluk durumudur. "Suç" diye adlandırdığımız pek çok şey anomi örneğidir (Poloma, 1993, s. 38; Kızmaz, 2018a, s. 568). Ona göre, modern Amerika'da yüksek suç, sapma ve kargaşa oranının temeli olarak norm çatışması vardır. Amerika'daki tüm gençlerin içinde sosyalleştiği Amerikan rüyasının sınır tanımayan tutkuları ile zenginlik ve ün sağlayacak sınırlı fırsatlar arasında büyük uygunsuzluk vardır (Slattery, 2012, s. 37). Kültürün tanımlamış olduğu hedefler meşrudur. Ancak meşru hedeflere ulaşmada kullanılacak araçlar aynı kültür tarafından tanımlanmamıştır (Karğın, 2016, s. 64; Dolu, 2012). Merton suçun bireysel kişiliklerin değil sosyal koşulların suçu yarattığını kabul ettiği (İçli, 2007, s.97) için suç ve sapmanın patolojik bir olgu olduğunu kabul etmez. Çalışmaları, kişisel özelliklerden ziyade, bireyin sosyal sistem içerisindeki yerine odaklanmaktadır. Bu sebeple Durkheim'da doğal olarak mevcut olan, insanların istek ve arzularını, toplum içinde olarak öğrenir. (Beşe, 2013, s. 17; İçli, 2007, s. 94).

Anomi ve gerilim teorisinin en birincil varsayımı; maddi zenginlik ve refahı elde edememekten kaynaklanan gerilim ve stresi daha fazla hissedenlerin suça karışma olasılığı, gerilim ve stresi daha az hissedenlerle kıyaslandığında daha yüksek olması gerektiğidir. Gerilim, kişinin ulaşmayı arzuladığı hedefler ile ulaşabileceği daha gerçekçi hedefler arasındaki fark ile ölçülmektedir. İki arasındaki fark ne kadar fazla ise gerilim de o kadar fazladır (Karğın, 2016, s. 69). Gerilim teorileri; belli temel değerler üzerinde toplumun homojen olduğu varsayımına dayanıp toplumda büyük çoğunluğun kitle iletişim araçları, aileler ve okullar ile sosyalleştiğini göz önünde bulundurarak bazı bireylerin neden sapan davranış gösterdiklerini açıklamaktadır. Kuralları ve yasaları çiğneyen bireylerin bu davranışlarını anormal olan toplumsal koşullara karşılık verme olarak gören bu teoriler suçun nedenini toplumun sosyal organizasyonuna bağlı olarak görmektedir (Karğın, 2016, s. 72). Cohen'in gerilim teorisinde, Merton'un yaklaşımındaki gibi suçu sadece kültürel hedeflere varamayışın sonucu yaşadıkları engellemelerde görmemiş aynı

zamanda bireylerin orta sınıfın sahip olduğu statüden de mahrum kalışlarında görmüştür. Yani alt sınıftan gençler sadece içinde yaşadıkları kültür tarafından durmadan motive edildikleri büyük paralar ve servete ulaşma hedefinin yanı sıra, aynı zamanda toplum içinde saygın birer birey olmak için de çabaladıklarını savunmuştur. Cohen'e göre, işsizlik, fakirlik ve kısıtlı imkânlar bireylerin sahip olacakları sosyal statüyü belirleyici en güçlü faktörlerdendir bu nedenle alt sınıfa mensup ailelerin çocuklarının içinde yaşadıkları imkanlar, orta ve üst sınıflara mensup ailelerin çocuklarıyla yarışabilmeleri için yeterli değildir. Bu nedenle de gençler, maddi imkanlar açısından düşük bir sosyal statüye mahkumdurlar. Bu durum çoğu zaman gençlerin aşağılık duygusuna kapılmalarına ve bazen de kendilerini bu duyguya mahkûm eden topluma düşmanlık beslemelerine neden olabilir (Dolu, 2012, s. 317-8).

Kültür Temelli Teoriler

Anomi-Gerilim yaklaşımları yanında diğer bir önemli yaklaşım Kültür temelli yaklaşımlardır. Bu yaklaşım da kültürel çatışma teorisi ve alt-kültürel teoriler şeklinde iki ana kategoride ele alınmaktadır.

1938 yılında Thorsten Sellin tarafından geliştirilen "Kültürel Çatışma Teorisi" suçun ana kaynağını kültürel çelişkiler içinde görür ve Amerikan kültürel yapısının da bireyler arasında bu çatışmaları üretecek nitelikte olduğunu savunmuştur. Sellin, teorisinde özellikle toplulukların göç ettikleri bölgelerdeki davranış kalıplarına, kültürel yapılarına odaklanır. Ona göre, göçmen gruplarının kültürel yapılarının, göç ettikleri yeni yerleşim bölgelerindeki toplumların yapılarından farklılık arz etmekte ve bu da çatışmalara yol açabilmektedir. Sellin'in önemli tespitlerinden biri grupların deneyimledikleri yaşam tarzlarının veya kültürel davranışların, etnosantrik değerlendirme konusu olabildiği ve bunun da karşılıklı olarak olumsuz algıları besleyerek çatışmalara yol açabildiğidir. Bu süreç, bireylerin geleneksel eğilimlerden/tutumlardan uzaklaşmak veya bu değerleri terk etmek suretiyle yeni/belirsiz davranış biçimini edinmeye doğru- suç davranışını da kapsayacak şekilde- genişlediğini ileri sürmektedir. Göçmenlerle yerleşik toplulukların norm ve değerleri çatışmakta, bu da göçmenlerin davranış kalıplarının suç olarak etiketlenmesine sebep olmaktadır. Dolayısıyla kültür çatışması olarak gözlemlenen yaşantılar, göçmenler arasında suçun sebebi olarak görülmektedir (Kızmaz, 2018a, s. 570; 2018b, s. 395-6). Göç edilen ülkenin simgesel özellik taşıyan bazı konulardaki farklılıkları özellikle çatışma kaynağı olarak görülebilmektedir. Örneğin, toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlik, kadınlara yönelik baskı, çocuk yetiştirme pratikleri, namus algıları, dini ritüel farklılıkları gibi konularda yargılar oluşabilmektedir.

"Alt-kültür", belirli bir yaşam tarzının zenginliklerini meydana getiren, egemen kültür kalıbından yörelere ve toplumsal kategorilere göre değişen yaşam tarzıdır. Suçun nedenlerini alt-kültüre bağlayan teoriler; belirli bir alt-

kültüre mensup olmanın, kişiyi belirli amaçlara yöneltebileceğini ve bunların da hukuka aykırı olabileceğini, suç niteliği taşıyabileceğini ileri sürmektedirler. Alt-kültür teorisinin anlaşılmasında grup psikolojinin özel bir yeri vardır. Çünkü, bireyin suça ilişkisi bakımından kendini bir grup içerisinde görmesi suçun niteliği ve sürekliliğini etkilemektedir. Grup içinde olmak suçluya güven ve paylaşma duyguları verir. Ayrıca birey grup içerisinde çeşitli öğrenme süreçleriyle suçun nasıl ve hangi araçlarla işleneceği yanında nütürleştirme olarak da tanımlanan meşrulaştırma işlemi de gerçekleşir. Alt-kültür teorilerinin önemli isimlerinden olan David Matza ve Gresham M'Creedy Sykes, suçlu alt-kültürünün en önemli fonksiyonunun suçluların eylemlerinden dolayı hissetmiş oldukları suçluluk duygusuyla rasyonelleştirme (neden bulma, mantığa bürünme) yoluyla baş edebilme imkânı sağlamasıdır. Suçlu alt-kültürü, işlediği suçu rasyonelleştirebilmesi açısından, kişiye gerekli tüm olanakları sağlamaktadır (İçli, 1994, s. 83; Beşe, 2013, s. 20).

Göçmenler söz konusu olduğunda dikkat edilecek bir diğer nokta da işsizlik ve fakirliktir. Yoksulluk, nüfus hareketleri ve sosyal heterojenlik ile ilgili olarak yapılan farklı çalışmalarda, yoksulluk, nüfus hareketleri, etnik heterojenlik ve hatta hızlı şehirleşme ve ailedeki dağılma ile suç oranları arasında anlamlı (pozitif) ilişki olduğu ortaya konmuştur. Bu değişkenler toplumdaki entegrasyonu olumsuz etkileyeceğinden aynı zamanda toplumun gençler ve gençlerin sosyalleşme süreci üzerindeki denetimini de azaltacaktır. Söz konusu bu makro değişkenlerin toplumda özellikle gençler üzerindeki sosyal kontrol mekanizmalarını ve organize olabilme kapasitesini zayıflatarak suç ve suçluluğu arttırabilecektir (Başbüyük-Karakuş, 2012, s. 52).

Sosyal Örgütsüzlük

Suç teorileri içerisinde göç ve suç ilişkisine ilk odaklanan kuramların başında, sosyal örgütsüzlük veya düzensizlik kuramı gelmektedir. Bu teori suçun kaynaklarını, bireysel faktörlerden çok yerleşim yerinin sosyal yapısının özelliklerinde aramaktadır. Sosyal organizasyonsuzluk veya düzensizlik kuramının öncülerinden Shaw ve McKay, 20. yüzyılın başlarında Chicago kent alanlarında suçluluk konusunda yaptıkları ünlü çalışmalarında, göçmenlerin yoğunlukta olduğu bölgelerde yüksek tutuklanma oranının olduğu yönünde bulgular saptamışlardır. Shaw ve McKay'a göre; yoksulluk, kültürel heterojenlik ve fiziksel hareketlilik faktörleri kentlerde sosyal çözülmeye yol açarak, bireylerin toplumsal değerlere olan bağlılıklarını zayıflatmakta ve bu durum da bireylerin suçluluk süreçlerinde etkili olmaktadır. Onlara göre özellikle toplumsal birlikteliği sağlayan tutarlı bir değerler sisteminin veya inanç, kültür birliğinin sağlanmadığı yerleşim bölgelerinde suç oranları yüksek olarak gerçekleşmektedir (Kızmaz, 2018a, s. 565). Farklı bölgelerden göç etmiş toplulukların aynı mekânda tutarlı, güçlü ve yüksek oranda bir değerler sistemi yaratamamaları ve bununla ilintili olarak ortaya çıkan toplumsal de-

netim zayıflığının, suç oranlarının belirli bölgelerde yüksek düzeyde gerçekleşmesinin önemli nedenleri olarak belirtilmiştir (Kızmaz, 2018a, s. 565; Burkay, 2008, s. 10-11). Sosyal örgütsüzlük teorisinin günümüzdeki yorumlayıcıları da göç ile suç arasında pozitif bir ilişkinin varlığını öngörmektedirler (Kızmaz, 2005, s. 151-153; Kızmaz, 2018a, s. 566; Başbüyük-Karakuş, 2012, s. 50-51; Beşe, 2013, s. 24-26; Kızmaz, 2018b, s. 395).

Kültürel uyumsuzluk, etno-kültürel farklılık suç davranışında açıklayıcı bir modeldir. Sosyo-kültürel yapı ve unsurları ile arasındaki ilişki uyum ve uyumsuzluğun da kaynağıdır. Kültürel çatışma modellerinin temelinde farklı kültürel yapılar vardır. Farklı norm ve değerlerin karşılaşma sürecinde bu değer sistemlerinin çatışması, suç, sapma yani suç eyleminin ortaya çıkışında ana etkindir. Kültür yapısı gereği türdeşliği öngörür. Bir kültürün onayladığı davranışlar ve düşünce biçimleri kabul görürken onaylanmayanlar sapma olarak değerlendirilir ve yaptırım uygular. Bir mekândaki farklı kültürlerin varlığı genel olarak çeşitli etkenlerin sonucu ortaya çıkan göçler ile oluşur.

SURİYELİLERİN DEĞERLENDİRMESİ

Etno-kültürel Farklılık Suç Davranışı

Suriyeli sığınmacılar üzerinde yürütülen saha çalışmalarından elde edilen aşağıdaki veriler, suç davranışının ortaya çıkışında etno-kültürel farklılıkların bariz bir sebep teşkil ettiği görülmektedir. Hasan Memiş (2015) tarafından Kilis'te yerli halktan 400 kişi ile yapılan bir saha çalışmasında "Suriyeliler arasında ülkemizde kargaşa çıkarmak isteyenlerin olduğuna inanıyor musunuz?" sorusuna ankete katılanların %69,5'i evet derken %19,5'i bunu kabul etmemektedir. "Şehirde serbestçe dolasan Suriyelilerin yerli halka zarar verdikleri doğru mu?" sorusuna ankete katılanların %67'si zarar verdiklerini, %13,5'i, zarar vermediklerini düşünmektedir. "Suriyelilerin suç oranlarını arttırdığı sizce doğru mu?" sorusuna ankete katılanların %77,5'i evet derken %8'i bir etkisinin olmadığını yönünde fikir beyan etmişlerdir.

Polis Akademisi öğretim üyeleri tarafından yapılan bu araştırma, "Suriyeliler geldikten sonra hırsızlık vakalarında artış oldu" diyenlerin oranı %62'dir. Aynı şekilde, "Suriyeliler geldikten sonra şiddet darp, öldürme ve yaralama olaylarında artış oldu" diyenlerin oranı %60 civarındadır. (Taştan vd., 2017). Kızmaz ve Döner'in yaptığı bir çalışmada "Suriyelilerin gelişiyse suç olayları nasıl değişti?" sorusuna görüşmecilerin %62,5'si "arttı" cevabını verirken, %37,5'i de "herhangi bir değişiklik olmadı" şeklinde yanıtlamıştır (Kızmaz ve Döner, 2017, s. 2165). Yaklaşık olarak her üç görüşmeciden birinin, göçmenlerle birlikte suç olaylarının artış gösterdiğini düşünmektedir ve bu sonuç önemlidir. (Kızmaz ve Döner, 2017, s. 2165). Hatay halkı illerinde göçmenlerin sürekli artışından endişelidir. Suriyelilerin ileride kendilerine

karşı etkili ve karşı konulamayacak bir güç olarak ortaya çıkabileceği korkusu mevcuttur. Bu yüzden Hatay halkı tarafından Suriyeliler bir güvenlik tehdidi olarak algılanmaktadır (Kızmaz ve Döner, 2017, s. 2167).

TESEV ve ORSAM'ın hazırlamış oldukları müşterek raporda "Siyasi ve Güvenlik Etkileri" başlığı altında Suriyelilerin yerel halk ile çatışma riskinin doğması, yerel halk arasında artan güvenlik kaygısı ve siyasi kutuplaşma yaratması vurgulanmaktadır. Dört yıl önce gerçekleştirilen çalışmanın üzerinde önemle durulması gereken tespiti ise gruplar arası güçlü çatışma riskidir. "Sığınmacıların yaratması muhtemel en ciddi güvenlik riski yerel halk arasında var olan tepkinin bir provokasyon neticesinde şiddet içeren kitlesel tepkiye dönüşmesidir." Yerel halktan gelen tepkilerin en tehlikeli sonucu ise Suriyelilerin örgütlenerek kendi adalet ve güvenliklerini sağlama ihtiyacı hissetmesidir. Son dönemde Suriyeliler arasında kendilerini korumak için ortak hareket etme ve örgütlenme konusu tartışılmaya başlanmıştır. Bu da ufak çapta adli olayların kitlesel tartışmalara dönüşmesine neden olmaktadır. Suriyelilerin örgütlenmesi ise müsamahalı kesimlerin dahi tepkisini artırmakta ve iki toplumun giderek kutuplaşmasına neden olmaktadır. Bu durum bütünlüşme açısından zorluk yaratmaktadır (Orhan ve Gündoğar, 2015, s. 20). Dört yıl sonra yapılmış olan bir başka uluslararası nitelikli çalışmada da "Suriyeli genç erkekler kendilerini korumak için büyük gruplar halinde dolaştıkları" saptamasında bulunmakta ve sonuçta "yerel halk onların saldırgan ve tehlikeli olduğunu düşünmektedir" (İCG, 2018, s. 4-5). Bu grup çatışmalarının etkisi her iki grubun da kendi grup içi değerlerine bağlılığın artması ve dışa karşı korunma güdüsüyle şiddete meyilli olmasıdır.

Aynı araştırmanın "Toplumsal Etkiler" başlığında ise, Türkiye'deki Suriyeliler konusu her şeyden önce bir sosyal uyum sorunu olarak görülmektedir. Sığınmacılar ile yerel halk arasında farklı dil, kültür ve yaşam tarzından kaynaklanan sorunlar yerel tepkinin en önemli nedenidir. Bunun yanı sıra, çok eşliliğin ortaya çıkması, buna bağlı boşanmaların artması, kadın ve çocuk istismarının yaşanması, bazı şehirlerde etnik ve mezhepsel kutuplaşmaları körüklemesi ya da yaratması, çarpık yapılaşmanın ortaya çıkan toplumsal etkiler arasında sayılabilir (Orhan ve Gündoğar, 2015, s. 16).

Yerel halkın en büyük korkularından biri de göçmenlerle birlikte kendilerini terör saldırılarına açık hissetmesidir. Gerek Orhan ve Gündoğar (2015, s. 20) gerekse Erdoğan ve Ünver'in çalışmalarında (2015, s. 68) bu husus vurgulanmaktadır. Hem halkın hem de iş adamlarının benzer kaygılar taşıması farklı sınıflarda benzer güvenlik kaygılarına dikkat çekmektedir. Suriyeliler arasında Rejim (El Muharebat) ajanları, IŞİD militanları, ya da PKK'luların olabileceği korkusu hakimdir. Sığınmacıların karıştığı adli vakaların veya terör eylemlerinin yaşanması ise tüm Suriyelilere bakışı değiştirebilmektedir. Bu da daha büyük güvenlik risklerini beraberinde getirebileceği ihtimalini güçlendirmektedir.

Suç korkusu olgusuna bu noktada özellikle vurgu yapılmalıdır. Toplumda Suriyelilerin bir suç ve güvenlik riski taşıdığı korkusu dahi karşılıklı etkileşimin bir sonucu olarak ciddi bir şiddet ve suç kaynağı olabilme potansiyeli taşımaktadır. Suç korkusu, bireyin bir suça ya da suç ile ilişkilendirdiği sembollere karşı geliştirdiği duygusal endişe veya korku tepkisidir. Korku; bireyin tutumlarını, davranışlarını, algılarını, ilişkilerini ve gündelik yaşamını etkileyen temel duygulardan biridir. Bireylerin korktukları şeyler ve bunlardan etkilenme düzeyleri farklılık gösterebilmektedir. Bireyin korkmasına yol açan unsurlardan biri de suç ya da suça ilişkin sembollerdir. Korku, hayati öneme sahip temel duygular arasında yer alan bir duygu türüdür. Birey, korkunun kaynağı ile karşı karşıya geldiğinde kendini koruma yönünde harekete geçebilmektedir. Suç korkusu bir algı değildir, suç korkusu bir duygudur (Yazgan, 2017). Bu sebeple, yerel düzeyde Suriyelilerin terör, hırsızlık, fuhuş, gasp, kamu malına zarar verme vb. suçlarla ilişkilendirilmesi oldukça yaygındır. Oysa konuyla ilgili yapılan bazı çalışmalarda (Taştan vd. 2017; Erdoğan, 2015) Suriyelilerin suça karışma oranlarının yerel halkın suç oranlarından çok daha düşük olduğu yönünde sonuçlara ulaşılmıştır. Toplumdaki güçlü ve yaygın algının aksine suç istatistiklerinden elde edilen veriler, Suriyeliler ile ilgili asayiş kaygılarının büyük oranda önyargılardan kaynaklandığını ortaya koymaktadır. Suriyelilerin gelmeye başladığı ilk yıllardan itibaren geçen her zaman dilimine ve nüfusun artışına bağlı olarak Suriyelilere yönelik taşınan “mağduriyet inancı” kaybolmaya başladığı gözlenmektedir. Türkiye’nin içinde bulunduğu ekonomik krize ve güvenlik sorununun artışına bağlı olarak son dönemde Türkiye’de geçici koruma altında bulunan Suriyelilere dair basmakalıp önyargılara dayalı kitlesel bir öfke oluşmaya başladığı tespit edilmektedir. Kriminal bir olaya karışmamış olsa da Suriyelilerin suç işlediği yönünde güçlü ve yüksek düzeyde bir algının bulunması “suç korkusu” olgusuna işaret eder ki bu durum da Suriyelilere yönelik suç eylemlerinin artışına ve buna tepki olarak da karşıt gruplaşmaların oluşmasına sebep olabilme potansiyeli oldukça güçlüdür.

International Crisis Group tarafından yakın bir tarihte hazırlanan “*Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler: Kentsel Gerilimleri Azaltmak*” (2018) başlıklı raporun girişinde “*2016’nın aynı dönemine kıyasla 2017’nin ikinci yarısında, Suriyeli mülteciler ile bağlantılı toplumsal gerginlik olaylarının sayısı yaklaşık üç kat artmıştır. Bu olaylarda 2017 yılında 24’ü Suriyeli olmak üzere en az 35 kişi yaşamını yitirdi*” tespitinde bulunur. Ayrıca gerginliğin tırmandığı mahallelerde oturanlar, mültecilerle ilgili olarak adli makamlara yansımamış daha pek çok olay olduğunu söylemektedir (İCG, 2018, s. 3). Bu çalışmada Türkiye toplumunun Suriyeli mültecilere göstermiş olduğu merhamet ve misafirperverlik duygusu yerini endişe ve kaygıya bırakmaya başladığından bahsedilmektedir. Özellikle etnik, mezhepsel veya ideolojik olarak dışlanmış olduğunu hisseden toplumsal kesimler aynı zamanda Suriyelilerle işgücü rekabeti algıladığında, gerilim ve olumsuz algı şiddet olaylarına zemin hazırlaya-

bilmektedir Büyük şehirlerdeki mültecilerin Türkçe konuşmıyor olması, ortak değerler ve çıkarlara dayalı fırsatları değerlendirmek açısından bir engel teşkil etmektedir (İCG, 2018, s. 1).

Erdoğan ve Ünver (2015), 18 ilde 134 farklı iş çevrelerinden görüşmeler yapmak suretiyle derlediği çalışmalarında, görüşmecilerin yaklaşık olarak %90'ının Suriyeli sığınmacı kaynaklı güvenlik kaygıları taşıdıklarını belirtmişlerdir (Erdoğan ve Ünver, 2015, s. 67-68). Gelen kitlenin büyüklüğü, kontrolsüzlüğü, genel olarak kırsal kökenli oluşları ve eğitimsizlik, ciddi kaygılar yaratmaktadır. "Komşuluk, din kardeşliği" söyleminden daha güçlü bir biçimde "farklılık" vurgusu yapıldığı hem toplumsal, hem de güvenlik bakımından Suriyelilere yönelik bir endişe eğiliminin iş dünyasında da var olduğu gözlenmektedir (Erdoğan ve Ünver, 2015, s. 65-66).

Yerel düzeyde Suriyelilerin hırsızlık, fuhuş, gasp, kamu malına zarar verme vb. suçlarla ilişkilendirilmesi oldukça yaygındır (Erdoğan, 2015, s. 19). Aile, evlilik yaşı gibi kültürel alandaki farklılıklar ciddi bir uyumsuzluk kaynağı olduğu görülmektedir. Araştırmaya göre, kültürel farklılığa vurgu yapan, ötekileştiren ve Suriyelilerin varlığını "sorun" olarak niteleyen insanların sayısı son derece yüksektir. "Suriyeli kardeşlerimiz" yaklaşımı toplumda çok yaygın gözlenmemiştir (Erdoğan, 2015, s. 20). Türk toplumunun %62,3'ünün "Suriyeli sığınmacılar buldukları yerlerde şiddet, hırsızlık, kaçakçılık ve fuhuş gibi suçlara bulaşarak toplumsal ahlak ve huzuru bozmaktadır" önermesini desteklerken %23,1'nin desteklemediği görülmüştür (Erdoğan, 2015, s. 29).

Göçmenler üzerinde farklı değişkenler kullanılarak yapılan araştırmalarda ekonomik faktörler belirleyici olarak kendini göstermiştir. Suriyelilerin hak etmedikleri kadar çok yardım aldıklarını ya da iş imkanlarından daha çok faydalandıklarını düşünen ve özellikle kendisinin işten çıkarılarak yerine daha ucuz iş gücü olarak göçmenlerin alınması; Suriyelilerin sanayide, tarımda ve küçük çaplı işletmelerde kaçak yollarla ucuz işgücü olarak çalıştırılması yani işsizlikte artış olduğu algısı ciddi bir çatışma riski taşımaktadır (Memiş, 2015, s. 110; Taştan vd. 2017, s. 6-10; İCG GİRİŞ, s. 1; Erdoğan, 2015, s. 26; Orhan ve Gündoğar, 2015, s. 17-19). Halkın doğrudan muhatap olduğu ve gözlemlediği olaylar mağduriyet psikolojisinin gelişmesine sebep olabilmektedir. Örneğin, devlet ve belediye hizmetlerine, yardımlarına erişim konusunda Suriyelilere öncelik tanındığı, hatta vatandaşa verilmeyen yardımların onlara verildiği; özellikle işçi, küçük esnaf ve zanaatkârın Suriyeli işçi veya işletme sahipleri ile rekabet edemediği çünkü Suriyelilerden vergi, kira alınmadığı yönündeki inanç üzerinden göçmenler, vatandaşlar arasında olası gerginlik ve toplumsal huzursuzluk potansiyeli taşımaktadır.

Etno-kültürel farklılıklar içerisinde evlilik, kadın, kuma gibi unsurlar önemli bir sorun kaynağı olarak görülmektedir. Orhan ve Gündoğar çalışmasında resmi kayıtlarda Suriyelilerle evlilik yüksek gözükmesine de gerçek rakam çok daha fazla olduğu vurgusu vardır. Zira Suriyelilerle evlilikler genelde dini nikah yoluyla gerçekleşmektedir. Örneğin Kilis'te boşanmaların

yaklaşık %20'sinin Suriyeliler nedeniyle gerçekleştiği belirtilmektedir (Orhan ve Gündoğar, 2015, s. 16).

Diğer önemli bir risk faktörü de göçmenlerin yerleştikleri bölgenin önemli ölçüde yoksul ve gecekondu özelliğini taşımasıdır. Çarpık kentleşmenin ve düzensiz yapılaşmanın belirgin özelliklerini yansıtan bu yerler, suçluluk açısından elverişli ve riskli koşullar içermektedir. Bu bölgeler aynı zamanda sosyal çözülme kuramının öngördüğü sosyal düzensizlik/örgütsüzlük göstergelerini taşımaktadır. (Kızmaz, s. 2018b, s. 422). Çünkü, şehirlerde yaşayan sığınmacılar kenar mahallelerde bir arada yaşamalarını sürdürmektedir. Bu durum her şeyden önce uyum sürecini zorlaştırmaktadır ve orta ve uzun vadede güvenlik sorunlarının doğmasına neden olabilecek bir zemin hazırlamaktadır. Bunun yanı sıra zor koşullar altında yaşıyor olmaları her türlü suç ve şiddet ortamının doğup gelişmesi açısından uygun koşullar sunmaktadır. Eğitim almamış, düşük gelir seviyesine sahip, dışlanmışlık hissi içinde kimlik bunalımı yaşayan gençlerin ileriki dönemde pek çok suçun kaynağını oluşturacağı söylenebilir. Yerel halkın ifadesiyle önlem alınmaz ise yakın zamanda mafyanın, hırsızlığın kaynağını bu kayıp nesiller oluşturacaktır. Bu da şu an hissedilmese de çok da uzun olmayan bir vadede yeni güvenlik riskleri doğması anlamına gelmektedir (Orhan ve Gündoğar, 2015, s. 16-20). Suriyelilerin genellikle kendi soydaşları ile öbekler halinde, gettolara benzer şekilde bir arada yaşamaları ev sahibi toplum ile etkileşim eksikliğini beraberinde getirdiğinden zaman zaman yerel halk ile mültecilerin birbirlerine karşı hissettikleri düşmanca duyguların artmasına katkıda bulunmaktadır. (İCG, 2018, s. 5).

SONUÇ

Ülkemizde Suriyeli göçmenler konusunda kamu ve özel kuruluşlar tarafından çok sayıda araştırma ve rapor yayımlanmıştır. Buradan elde edilen veriler göçmenlerin, vatandaşlar arasında suç ve güvenlik açısından risk oluşturduğu yönünde bir inanç taşıdığı görülmektedir. Kitle iletişim araçlarında ve sosyal medyada Suriyeliler sık sık kriminal olaylarla anılmaktadır. Yani asayiş ve güvenlik kapsamındaki sorunların faili olarak sunulmaktadır. Kimi zaman bir şiddet, soygun, kavga olayı kimi zaman patlayan veya patlamadan yakalanan bombaların faili olarak Suriyelerin yer alması, kamuoyunda, Suriyeli ve suç arasında güçlü nedensellik ilişkisi kurulmasına imkân vermektedir.

Kriminolojideki önemli araştırma konularından birini göçmenlerle suç arasındaki ilişki oluşturmaktadır. Literatürde de hatırı sayılır kuramsal üretim söz konusudur. Bilimsel nitelikli araştırmalar gerek kamu gerekse sivil toplum örgütlerinin farklı amaçlarla hazırlamış olduğu raporlar alanla ilgili kayda değer bir birikim sağlamıştır. Türkiye'de toplumsal ve kültürel uyum, eğitim, iktisadi etkenler, çocuk eğitimi, ulusal güvenlik gibi konularda

araştırmalar yoğunlaşırken suç ve göç arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmaların azlığı dikkat çekmektedir. Suç davranışının göçmenlerle ilişkisinin farklı dinamikleriyle birlikte araştırma konusu yapılmaması ve ağırlıklı olarak ekonomik eksenli konulara ayrılması uygulanan politikalar açısından da ciddi sorunlara kaynaklık etmektedir. Şöyle ki toplumun Suriyeli algısı ile suç arasında kurduğu bağlantı ve buna göre geliştirdiği tutum sonuçta iktidarın göçmen politikalarının belirlenmesinde belirleyici bir etki yapabilmektedir. Bu noktada önemli olan suçun varlığı değil suçun oluştuğu algısı ve bunun yarattığı “suç korkusu” başlı başına bir sorun teşkil etmektedir.

Alt kültürel grupların, etnik heterojenliğin bulunduğu başka bir ifadeyle farklı kültürel değerlere sahip bireylerin oluşturduğu toplumlarda sosyo-kültürel entegrasyon seviyesi daha düşük olacaktır. Ayrıca bu etno-kültürel farklılık mensuplarının sahip olduğu grup kimliği ve/ya etnik kökenleri nedeniyle kendilerinden farklı olanların davranışlarını şüphe ve endişeyle karşılamakta ve bu durum da suç korkusunu artırabilecektir. Bu sebeple göç olgusunu, tek başına suçlulukta etkili bir unsur olarak görmek doğru ve rasyonel bir davranış değildir. Fakat literatürü incelediğimizde de farklı etnik ve kültürel grupların göç edilen toplum içinde pek çok değişkene bağlı olarak suça kaynaklık edebileceği sonucu çıkmaktadır. Yani, göç ve farklılık tek başına bir sebep teşkil etmemekle birlikte farklı değişkenlere ve göçün biçimine göre ciddi bir risk faktörü teşkil etmekte olduğu söylenebilir.

Merton tarafından formüle edilen gerilim teorisi göçmenlerin suçluluk yapılarını açıklamada ikna edici öncüller içermektedir. Düşük eğitim düzeyine dayanan çok sayıda vasıfsız göçmenin yerleştikleri bölgeye yeterince nüfuz edememeleri nedeniyle bir tercih veya seçenek olarak suça yönelmeleri muhtemeldir. Daha iyi ekonomik koşullar için başka ülkeye göç edenlerin, ekonomik açıdan pozisyonlarını artırmak için yoğun çaba sergileyecekleri ancak yerli topluluklara kıyasla daha dezavantajlı bir pozisyonda olmaları nedeniyle engellenmiş olabilecekleri ve bu durumun da onların suça yönelmelerini daha kolay hale getireceği öngörülmektedir. Ayrıca bu hayal kırıklığı yaşayan göçmenlerin, suç organizasyonları tarafından sağlanan illegal ekonomik kazanç imkânları ile daha kolay suç aktiviteleri ile ilişkili hale geldiklerini söylemek mümkündür.

Suriyelilerin artan sosyal ve ekonomik hayattaki dezavantajı, etnik heterojenlik, hızlı nüfus artışı, parçalanmış aileler ve çarpık kentleşme toplumsal düzeni ve kontrol ve denetim mekanizmalarını tahrip etmekte, örgütlenme kapasitesini zayıflatmak ve doğal olarak sosyal düzensizliğin bir göstergesi olarak daha fazla çatışma, sapkın davranış ve suça yol açacaktır.

Sonuç olarak, göçmenlerin suç ve güvenlik konusunda taşıdıkları risk unsurları özellikle asayiş konuları başta olmak üzere şu hususlarda etkili olabilir: etno-kültürel, dil, ve yaşam tarzındaki farklılıklar; aile yapısındaki bozulmalar daha doğrusu boşanma oranındaki artış, çok eşlilik ve kuma ilişkileri; ucuz istihdam ve çocuk işçiliğinin artması; çarpık kentleşme ve getto yapılması; demografik açıdan hızlı nüfus artışı ve doğurganlık; eğitim sorunları ve

dil bilmeme gibi sorun alanlarının, kriminal eğilimlerin oluşmasında risk unsurları olarak etkili olabileceği söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Başbüyük, O. ve Karakuş, Ö. (2012). Sosyal çevre ve suç: Sosyal yapı teorileri. O. Dolu. (Ed.) *Kriminoloji*, içinde (s. 49-55), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Beşe, E. (2013). *İnsan niçin suç işler? Suçun nedenselliğine ilişkin temel yaklaşımlar*. F. Tepecik. (Ed.), *Suç Önleme Modelleri*, içinde (s.2-34), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi AÖF yayınları.
- Burkay, S. (2008). Teorik çerçevede suç. *ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 2(4), 1-15.
- Dikeçlil, B.(1997). Bir analiz modeli denemesi: 'Sosyal yapı' ve 'toplumsal yapı'. *Yeni Türkiye Dergisi*, Türk Dünyası Özel Sayı, 647-667.
- Dolu, O. (2009). Rasyonel bir tercih olarak suç: Klasik okul felsefesinin suçu açıklama ve önleme kapasitesinin değerlendirilmesi. *Polis Bilimleri Dergisi*, 11(4), 90-120.
- Dolu, O. (2012). *Suç teorileri: Teori, araştırma ve uygulamada kriminoloji*. İstanbul: Seçkin Yayıncılık
- Erdoğan, M. M. (2015a). *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal kabul ve uyum*. Ankara: HUGO (Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi).
- Erdoğan, M.M. ve Ünver, C. (2015b). *Türk iş dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler konusundaki görüş, beklenti ve önerileri*. Ankara: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK).
- Erdoğan, M. M. (2017a). *Kopuştan uyuma kent mültecileri: Suriyeli mülteciler ve belediyelerin süreç yönetimi: İstanbul örneği*. Marmara Belediyeler Birliği.
- Erdoğan, M. M. (2017b). Yönetici özeti. İçinde *Suriyeliler barometresi* 09.09.2019 tarihinde <https://mmuraterdogan.files.wordpress.com/20-16/06/suriyeliler-barometresi-yc3b6netici-c3b6zeti.pdf> adresinden erişilmiştir.
- International Crisis Group (2018a). Türkiye'deki Suriyeli mülteciler: Kentsel gerilimleri azaltmak, (Kriz Grubu Avrupa Raporu N°248), <https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/248-turkey-s-syrian-refugees-turkish.pdf> adresinden erişilmiştir.
- International Crisis Group (2018b). *Türkiye'nin mülteci sorunu: Kalıcılığın siyaseti*, 09.09.2019 tarihinde https://d2071andvip0wj.cloud-front.net/241-turkey-s-refugee-crisis-the-politics-of-permanence-turkish_0.pdf adresinden erişilmiştir.
- İçli, T. (1993). *Türkiye'de suçlular: Sosyal kültürel ve ekonomik özellikleri*. 3. Baskı. Ankara: AKM Yayını
- İçli, T. (2007). *Kriminoloji*. Ankara: Martı Yayınları.
- Karğın, V. (2016). Anomi ve gerilim teorileri, *Kriminoloji: Suç Teorileri ve Uygulamalar*, içinde (Ed.). MUŞ, Ekrem, Ankara: Karınca Yayınları.
- Kızmaz, Z. (2005). Sosyolojik suç kuramlarının suç olgusunu açıklama potansiyelleri üzerine bir değerlendirme. *C.U. Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(2), 149-174.

- Kızmaz, Z. (2018a). Göç ve suç arasında bir ilişki var mı? Bütüncül bir bakış. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 562-599.
- Kızmaz, Z., (2018b), Suriyeli sığınmacılar: Güvenlik kaygıları ve suç. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 392-431.
- Kızmaz, Z. ve Döner, H. (2017). Mülteciler ile yerleşik halk arasında olası çatışma dinamikleri üzerine sosyolojik bir yaklaşım: Hatay örneği, A. Yatkın (Ed.) *11. Kamu Yönetimi Sempozyumu*, Elâzığ: Fırat Üniversitesi. 2154-2170
- Korkmaz, A. ve Kocadaş, B. (2015). *Toplumsal sapma*. İstanbul: Doğu Kütüphane Yayınları.
- Memiş, H. (2015). İç savaş nedeniyle Kilis'te yaşayan Suriyelilerin oluşturduğu sosyo- ekonomik algılar üzerine bir araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(52), 100-114.
- Orhan, O. ve Gündoğar, S.Ş. (2015). *Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye etkileri*. ORSAM-TESEV Raporu.
- Poloma, M.M. (1993). *Çağdaş sosyoloji kuramları*. Çev. H. Erbaş, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Slattey, M. (2012). *Sosyolojide temel fikirler*. (Ed.) Tathıcan, Ü. ve Demiriz G. Ankara: Sentez Yayınları.
- Taştan, C., Haklı, S. ve Osmanoğlu, E. (2017). *Suriyeli sığınmacılara dair tehdit algısı: Önyargılar Ve Gerçekler*. Polis Akademisi Başkanlığı. Ankara: Göç ve Sınır Güvenliği Araştırmaları Merkezi (GÖÇMER) Yay.
- Unat, N. A., (2017). *Bitmeyen göç / konuk işçilikten ulus-ötesi yurttaşlığa*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi
- Vurucu, İ. (2015), *Arafta bir kimlik: Türklük*. Konya: Kitapmatik Yayınları
- Yazgan, Ç. Ü. (2017). *Suç korkusu*. Ed. F. Güllüpnar, *Suç Sosyoloji*, içinde (s. 66-96), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.